

	<p>Tárgyak: Hajómalmok Promontor-Budafokon a XVIII-XX. században</p> <p>Intézmény: Promontor - Budafoki Polgárok Gyűjteménye Tóth József utca 48 1222 Budapest +36 30 2286616</p> <p>Gyűjtemények: Könyvek, térképek és egyéb írott emlékek</p> <p>Leltári szám: Pb.2013.70</p>
--	---

Leírás

Hajómalmok és molnárok a múltban Promontor-Budafokon.

Promontoron a hajómalmokról először Savoyai Jenő herceg, a ráckevei uradalom birtokosának 1736-ban bekövetkezett halála után készült vagyon összeírásban lehet olvasni. A hajómalmok kikötési helyei, az úgynevezett malomszögek a vízbe levert fenyőoszlopok az uradalmi birtok részei voltak és a működtető molnárok évenként vízi illetéket fizettek.

Az uradalom 10 hajómalom után kapott járadékot.

A Duna Promontor előtti kiöblösödő szakasza, a később Kopaszi gátnak nevezett kiszögeléstől egészen a Hárosi-szigetig igen kedvező lehetőséget biztosított hajómalmok telepítésére.

A délről jövő hajóvontató út közvetlenül a Duna parton a környező települések gabona beszállítását megkönnyítette. A gabonát a Duna sodorvonal határán álló hajómalomba egy lapos dereglyén vitték be a partról. A gabonaszállítók Tétényből, Csepelről, a Zsámbéki medence településeiről jöttek és addig maradtak a malmok mellett, amíg gabonájuk őrlése befejeződött.

A megrendelők emberei a hajón és a part menti molnárkertben, a műhelyben laktak és vigadtak.

Télre a Háros szigetek közötti öblökbe vontatták a hajómalmokat. így védték télen a malmokat a jégzajlásoktól, a tavaszi árvizektől.

1767-ben az uradalmi prefektus négy promontori hajómalom jövedelméről számol be.

A hajómalmok tulajdonosai és a molnármesterek céhekbe tömörültek, így védték érdekeiket a promontori molnárok. Valószínűleg a Pest-budai (Óbuda-Újlak) céh fiók céhe volt a promontori.

A hajómalomban a mesteren kívül, a molnárlégények, úgy mint harmados molnár, hatodos molnár és hetibéres légények dolgoztak. Igen fontos volt a hajóácsok, malomkő faragók szaktudása a malmok működéséhez.

Az inas, csak törvényes szülők gyereke lehetett és fogadalomtétel után kerülhetett a malomba. A tanuló idő három év volt, mindenben engedelmessé kellett a mesternek. Az inas szabadulása után fizetség ellenében szabaduló levelet váltott a céh jegyzőjénél, majd társ poharat fizetett a társainak egy mulatság keretén belül.

A promontori molnárok díszes céhlevele 1753-ban íródott, ez egy kivonata volt a Mária Terézia által jóváhagyott német nyelvű céh szabályzatnak. A szabályzat 1805-ig volt hivatalosan hatályos.

1817-től a promontori molnár céh önálló lett, átvette a régi szabályzat egyes pontjait. Az első céhmesternek Hohl Györgyöt választották. Az utolsó céhmester Schleicher József 1860-tól a 1872-ig működött. Ekkor a céheket megszüntette az 1872. VIII. tc. rendelet és megalakultak az ipartestületek.

A promontori hajómolnár dinasztia német földről betelepült mesterekből, malom tulajdonosokból, legényekből álltak össze. Óbudáról, a Csepel szigetről, Ráckevéről, Ercsiből érkezett legények és a már korábban érkezett német, bajor molnár mesterek, de a máshonnan érkezett legények is gyökeret vertek Promontoron.

A promontori molnár céh tárgyi emlékei, a zászló Finster József koporsóját borította 1938. április 7-én. A céhláda Schleicher József hagyatékában a második világháborúban megsemmisült.

1750-ben már vannak anyakönyvi feljegyzések a molnárok promontori működéséről és egy dunai halálos balesetről is tudósítanak.

Ebben az időben igen nehéz és veszélyes tevékenység volt a Dunán a hajómolnárok munkája a tavaszi kihúzatástól az András napi leúsztatásig a téli pihenőbe.

A molnárok védőszentjüknek Promontoron Nepomuki Szent Jánost tisztelték és május 16-án tartották ünnepüket. Csónakos felvonulással, a templomból kihozott Szent János képet az ünneplő családok a hajómalmoktól lekísérték hajójukkal a téli kikötőig, majd visszahelyezték a képet a templomba. A védőszent képét a promontori molnárok 1793-ban adományozták a templom bővítéskor a Szent Lipót rk. templomnak

A mai Fehérhegy utca, Kölcsey utca, Magdolna utca kereszteződésében, a Szent János téren áll ma is Nepomuki Szent János szobra. Az 1810-es években ez a szobor a molnárok felajánlásából létesült.

-2-

A promontori molnár családok Péter-Pál napja után, az első és második vasárnap az első őrlésekből kapott lisztből különféle réteseket sütöttek. Az asszonyok tepsiszámra kínálták meg barátait, szomszédait és a beeső vendégeket.

A felmenőim - nagyanyáim - elbeszélése szerint a friss káposztás, kapros, tökök és tökök-mákos rétes volt a mérvadó az asszonyok versengésében. Ez a hagyomány még a hajómolnár szakma megszűnése után is megmaradt több családban Promontor-Budafokon. Híres rétes sütő asszonyokat emlegettek, akik az ünnepekre eljártak rétest sütni, például a Khun és Hellinger családból. Az asszonyok a munkát párokban vállalták és esküvőkre is különleges rétest sütöttek. A réteshez csak ismert helyen őrlött lisztet használtak. Nevezetes volt a Péter Pál utca elején a promontori molnárok liszt üzlete.

A molnárok jól megélték a munkájukból, liszttel is kereskedtek, szőlőt műveltek. Házaik része volt a borospince saját borral.

A molnár tevékenységéhez hozzá tartozott az őrlést végeztető gazdák megvendéglése is, de az italt ki kellett fizetni. "Wein ist immer Geld " mondta a gazda.

A molnármesterek a promontori előljárárságban is rangot nyertek, mint esküdt, választott előljáró képviselő, testületi tag.

A malomtulajdonos dinasztiaiák és mesterek a lélek összeírásokban, a vagyon és adó összeírásokban jelennek meg Promontoron.

1767 évben 4 malom volt

Finster Melchiar, Waltz Domokos, Kuhn Albert, Bernwallner Károly nevéen.

1795 évben 5 malom működött

Bauer Tamás, Kuhn Albert, Lerner Márton, Neubauer János, Waltz Domokos tulajdonában.

1810 évben 10 malom örölt

Bernwallner Mátyás, Brunner Mátyás, Grimm Vince, Hohl György (céh nagymester), Kaiser József, Niederkirchner András, Rittenbacher János, Walz Antal, Waltz József, Waltz Mihály tulajdonában.

1847 évben 11malom

1859 évben 15malom örölt

Bernhardt Márton, Edelmayer Nándor (céh nagymester), Endresz Gáspár, Fessl Jakab, Finster Jakab, Hauszmann János, Hellinger Lipót, Hochbaum Lipót, Pandol János, Rittenbacher György, Rittenbacher András, Schanz János, Schleicher József, Simon Károly, Waltz Antal, bérlő volt az egyik Pandol malomban Kurcsák József 1860-tól.

A malomtulajdonosok egy része családon belül örökölte a szakmát, a tulajdont, mások házassággal jutnak be a dinasztiaiákba, mások testvérektől örökölték és vásároltak.

Az Edelmayer és a Schleicher család Tolna megyéből került Promontorra, de van aki csak lecsorgott a Dunán Óbudáról.

Az utolsó hajómalom Finster József hajómalma volt. A Pest-megyei alispán 1922. október 22-i alispáni rendelettel szüntette meg a malmot a dunai hajóforgalom akadályoztatása miatt.

A Finster és a Waltz családok több mint 100 évig űzték Promontor-Budafokon a molnár mesterséget. A hajómalmok megszűnése után is a Finster és Khun leszármazottak villamos meghajtású hengersizéken örökölték továbbra is mindenféle terményt házaikban.

A hajómalmok, már az 1860-as évektől gondot jelentettek a dereglyék lóvontatásánál, és a gőzhajók megjelenésével további akadályt jelentettek a hajózási útvonalban.

A hatóság keményen bírságolta a hajómolnárt, ha sötétben nem világította ki petróleum lámpával a hajómalmost.

A Pest-budai gőzmalmok és a hengersizékek megjelenése erős versenytársat jelentett a hajómalmoknak. A promontori malmok naponta 8-10 mázsa gabonát tudtak csak minőségi liszté őrölni a víz energiájával. A szakma közel kétszáz éves dicsőséges tündöklés és szolgálat után kihalt Promontor-Budafokon 1922-ben. A történetek és a nosztalgia tovább él a leszármazott családok elbeszéléseiben.

-3-

Forrás:1. Joó Ernő A budafoki dunai hajómalmok és vízi molnárok története, 2002 kiadvány felhasználásával.

2. Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltár, Budapest,

Kőrösmezei András főlevéltáros támogatásával 2013-október
3. Országos Levéltár Promontor

Összeállította : Fonyódi Ferenc 2013.09

Alapadatok

Anyag/ Technika:

Méretek:

Kulcsszavak

- hajómalom
- hajómolnár
- molnárcéh
- prezi